

TUR nie je zvierá

Džuganová, Daniela – Birová, Daniela

Univerzitná knižnica UPJŠ v Košiciach - Centrum vedecko-technických informácií SR v Bratislave

Úvod

„Trvalo udržateľný rozvoj neznamená, že sme zdedili Zem od našich rodičov, ale znamená, že sme si ju požičali od našich detí.“

Planétu Zem nevyhnutne treba chápať ako jediný spoločný priestor pre všetkých ľudí, v ktorom všetci spoločne zodpovedajú za ďalší vývoj ľudskej civilizácie. Cieľom rozvoja je zlepšiť kvalitu ľudského života. Podstatou trvalej udržateľnosti i koncepcie trvalo udržateľného rozvoja je práve hľadanie vzťahov medzi jednotlivými aspektami či dimenziami vývoja, rozvoja, spoločnosti, života.

V súčasnosti sa vo všeobecnosti akceptuje fakt, že rozvoj ľudstva nemožno stotožňovať len s predstavou ekonomického rastu, ale že musí smerovať k naplneniu významných sociálnych cieľov (zlepšenie kvality života, zlepšenie príležitostí na kvalitnejšie vzdelanie, zdravie, atď.).

Fenomén trvalo udržateľného rozvoja (ďalej TUR) sa stal známou problematikou v posledných dvoch desaťročiach. V roku 1987 Svetová komisia životného prostredia a rozvoja (World commission on environment and development - WCED) publikovala správu „Naša spoločná budúcnosť“ (Our Common Future), ktorá prvýkrát zaviedla termín **udržateľný rozvoj (sustainable development)** ako *taký rozvoj, ktorý zabezpečuje potreby súčasnej generácie bez toho, aby tým obmedzil možnosti budúcich generácií uspokojovať ich budúce potreby.*

Rok 2002 bol pre členské štáty OSN odporúčaný ako horizont na vypracovanie národných stratégií TUR. Na základe tohto odporúčania bola vypracovaná **Národná stratégia TUR Slovenskej republiky (NSTUR)** [1]. Bola prijatá vládou Slovenskej republiky uznesením č. 978 na zasadnutí dňa 10. októbra 2001 ako rozvojový dokument vlády Slovenskej republiky stanovujúci priority, zásady a ciele rozvoja SR tak, aby vytvárali predpoklady pre trvalo udržateľný rozvoj. Ďalším schváleným strategickým dokumentom bol **Akčný plán trvalo udržateľného rozvoja v SR na roky 2005 – 2010**, schválený uznesením vlády č. 574 z 13. júla 2005 [2]. Akčný plán vyjadruje záväzky, ktoré na seba prevzala SR po vstupe do EÚ a zároveň spĺňa požiadavky Európskej komisie na jasné formulovanie cieľov TUR a ich efektívnejšie vyhodnocovanie. Akčný plán definuje 14 hlavných cieľov a zásad a priraduje k nim merateľné ukazovatele, termíny, zodpovednosť za ich plnenie a spôsob ich financovania.

Na základe uznesenia vlády č. 271/2004 bol schválený štatút Rady vlády pre trvalo udržateľný

rozvoj. Koordinátorom TUR na Slovensku je Úrad vlády SR. S cieľom posilniť informovanosť zriadil Úrad vlády SR vládnu internetovú stránku www.tur.gov.sk, ktorá napomáha vzdelávanie širokej verejnosti v oblasti TUR a zabezpečuje prístup k vládnym dokumentom na národnej a medzinárodnej úrovni.

TUR a knižnice

Trvalo udržateľná spoločnosť/komunita by mala byť dostatočne predvídajúca, mala by pružne reagovať na nové situácie a byť dostatočne uvedomelá (múdra) v tom zmysle, že nebude ohrozovať žiadne systémy, podporujúce jej ďalšiu existenciu. Takáto spoločnosť by si mala vytvárať vhodné informačné, sociálne a inštitucionálne mechanizmy s cieľom usmerniť svoj ďalší vývoj.

Predstava TUR slovenského knihovníctva sa zakladá na predpoklade, že lokálne, regionálne súčasti a celá komunita majú záujem na efektívnom zhromažďovaní, uchovávaní a sprístupňovaní informačných zdrojov v súčasnosti, ale i v blízkej a vzdialenej budúcnosti, a preto hlavným cieľom rozvoja by malo byť neustále zlepšovanie kvality knižničných a informačných služieb poskytovaných verejnosti.

Princíp trvalej udržateľnosti sa v súčasnosti stáva jedným zo všeobecne uznávaných princípov rozvoja. Všetky progresívne politiky už dnes vychádzajú z tohto princípu. Preto by mal byť zakomponovaný aj do všetkých materiálov určujúcich ďalšie smerovanie rozvoja slovenského knihovníctva - od centrálnej až po lokálnu úroveň.

Podmienky na zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja slovenského knihovníctva sú určované existujúcim stavom vo všetkých jeho súčastiach (oblastiach/sférach). Každá z nich vo vzájomnom prepojení s ostatnými a ovplyvňovaná nimi zaznamenala určitý vývoj v minulosti a charakterizuje ju súčasný stav s pozitívnymi i negatívnymi javmi, objektmi a vlastnosťami, ktorý vytvára predpoklady ďalšieho vývoja.

Koncepcia TUR je veľmi široká a komplexná. Preto je prirodzené, že na hodnotenie pokroku, resp. smerovania k napĺňaniu jej cieľov je potrebné zhromažďovať a hodnotiť informácie a zavádzať určité merateľné charakteristiky. Pokiaľ teda chceme hovoriť o aplikácii princípu trvalej udržateľnosti v knižniciach, základným predpokladom je charakterizovať súčasný stav, sformulovať problémy a možnosti ďalšieho vývoja.

Ako jednu z ciest sme vybrali metódu strategického plánovania – **SWOT analýzu**, pomocou ktorej prinášame prvý pokus sformulovať silné i slabé stránky, ohrozenia a príležitosti jednej zo strategických úloh slovenského knihovníctva v znalostnej spoločnosti, a tou je oblasť vzdelávania, pretože spolu s rozvojom spoločnosti založenej na vedomostiach, predpokladáme zvýšený záujem

o získavanie nových a obnovovanie už získaných vedomostí a zručností najmä pri práci s informáciami.

Táto analýza (z anglického: **S** – strengths = silné stránky; **W** – weaknesses = slabé stránky; **O** – opportunities = príležitosti; **T** – threats = hrozby) je nástrojom pre plánovanie s cieľom identifikovať **vonkajšiu úroveň**, ktorá analyzuje príležitosti a ohrozenia významné pre cieľ. Druhá úroveň analýzy (**vnútorná**) je analýzou silných a slabých stránok. Poukazuje na skutočnosti, ktoré sú priamo ovplyvnené vybranými činnosťami knižničného systému.

Táto metóda vytvára možnosť analyzovať a prispôbovať príležitosti a ohrozenia s identifikovanými silnými a slabými stránkami a tým definovať ciele a priority, ako aj vybrať opatrenia, ktoré by mali byť realizované prostredníctvom všeobecne záväzného dokumentu MK SR, príp. MŠ SR.

Strategická úloha

PODPORA CELOŽIVOTNÉHO VZDELÁVANIA, ROZVOJA LUDSKÝCH ZDROJOV A ZVYŠOVANIA INFORMAČNEJ GRAMOTNOSTI POUŽÍVATEĽOV

Knižnice poskytujú prístup k informáciám a odbornú pomoc pri ich vyhľadávaní, a tak vytvárajú podmienky pre celoživotné vzdelávanie občanov. Všetky formy vzdelávania sa viažu na pracovné metódy rozvíjajúce schopnosti jednotlivca vyhľadávať informácie a získavať vedomosti aktívne a nezávisle. Rezolúcia EÚ o celoživotnom vzdelávaní prijatá Európskou komisiou 27. júna 2002, vyzýva členské krajiny o. i. k tomu, aby využili aj knižnice ako viacúčelové centrá pre celoživotné vzdelávanie.

Nevyhnutnou podmienkou celoživotného vzdelávania sa spolu s počítačovou gramotnosťou stáva *informačná gramotnosť*, ktorú možno zjednodušene charakterizovať ako schopnosť identifikovať, vyhľadať, hodnotiť a používať informácie. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že kým počítačová gramotnosť sa postupne zvyšuje, informačná gramotnosť prevažnej väčšiny občanov SR nie je na úrovni zodpovedajúcej požiadavkám znalostnej/vedomostnej spoločnosti.

Pojem „informačná gramotnosť“ sa spopularizoval s rozvojom informačných a komunikačných technológií a so sprístupňovaním rozsiahleho množstva elektronických informačných zdrojov. I napriek jej už uvedenej podstate (schopnosť pracovať s informáciami, hodnotiť ich a využívať) bola predmetom záujmu knihovníkov už desiatky rokov predtým. Nové technológie, a predovšetkým internet, posunuli tento vývoj v špirále vyššie. Ďalší takýto posun znamená i preniknutie tejto témy do reforiem vo vzdelávaní (vrátane celoživotného vzdelávania) ako princípu plnohodnotného života v informačnej – učiacej sa spoločnosti. Podstatnou zmenou je presun problematiky „informačnej

gramotnosti“ z knižníc do škôl a do občianskeho života. Jej ďalší vývoj závisí od vzdelávacej politiky štátu a jej zaradenia do verejno-politickej praxe. Pre knižnice to znamená, že musia byť pripravené na prechod a musia sa informačnou gramotnosťou zaoberať v širších súvislostiach.

CIEE:

Podporiť rovnosť šancí pri plnení základného ľudského práva na celoživotné vzdelávanie.

Vytvoriť podmienky pre prístup občanov k nadobúdaniu nových a obnovovaniu už získaných zručností pri práci s informáciami, ktoré sú potrebné na trvalo udržateľný rozvoj spoločnosti založenej na vedomostiach.

Dosiahnuť zlepšenie informačnej gramotnosti všetkých vrstiev obyvateľstva, najmä však absolventov stredných a vysokých škôl.

Potreba	Silné stránky	Slabé stránky	Príležitosti	Ohrozenia
Dobudovať knižnice ako súčasť vzdelávacieho systému (formálneho aj neformálneho) tak, aby plnili v zmysle Konceptie celoživotného vzdelávania v SR úlohy lokálnych centier vzdelávania.	Rozsiahla sieť rôznych typov knižníc a ich dobrá dostupnosť. Flexibilita knižničných pracovníkov. Aktívne využívanie informačných technológií. Vysoká efektívnosť práce s informáciami a informačnými zdrojmi ako základná zručnosť v spoločnosti	Nedostatok profesionálnych knihovníkov vo všetkých typoch knižníc. Nedostatok priestorových možností na vytvorenie študovni a školiacich stredísk. Pomalé odstraňovanie bariér pri využívaní knižníc znevýhodnenými skupinami občanov.	S rozvojom spoločnosti založenej na vedomostiach možno očakávať zvýšený záujem o prácu s informáciami a celoživotné vzdelávanie. Rozvoj knižníc zaradený medzi priority vlády SR. Aktívne zapojenie vedeckých, akademických a špecializovaných knižníc do procesu	Kríza vzťahov medzi konzumnou spoločnosťou a duchovnými hodnotami. Rozpor medzi deklaráciou o podpore kultúry, kultúrneho dedičstva a knižníc a vyčlenením reálnych zdrojov potrebných na ich rozvoj. Zvyšujúci sa priemerný vek knihovníkov.

založenej na vedomostiach. Zvyšujúci sa záujem o informačné zdroje zo strany používateľov.	Nízka úroveň informatizácie knižníc.	sprístupňovania vedeckých poznatkov a popularizácie vedy. SAK a SSK ako podporné organizácie presadzujúce záujmy knižníc Možnosť získania finančných prostriedkov z mimo rozpočtových zdrojov.	Nezáujem zo strany absolventov zamestnať sa v knižniciach a s tým súvisiace ohrozenie kontinuity práce a dosiahnutých výsledkov.
---	--------------------------------------	--	--

Potreba	Silné stránky	Slabé stránky	Príležitosti	Ohrozenia
Rozvoj ľudských zdrojov a podpora zvyšovania odborných kvalít pracovníkov knižníc.	Tri fakulty s knižníckym zameraním. Stredná odborná škola so zameraním na štúdium knižníctva. Akreditovaný rekvalifikačný kurz Centra VTI SR v Bratislave „Knižnícke minimum“.	Formálne vzdelávanie neakceptuje reálnu potrebu (rozpory medzi prípravou v škole a požiadavkami a potrebami praxe). Nedostatočná orientácia obsahu vzdelávania na rozvoj kľúčových kompetencií.	Spolupráca s MK SR pri riešení kontinuálneho vzdelávania v nadväznosti na profesijný rozvoj zamestnancov. Možnosť získania Certifikátu ECDL. Dištančné formy štúdia. Vzdelávacie	Nízka spoločenská prestíž profesie knihovník. Neuspokojivé platové podmienky zamestnancov knižníc. Nedostatočná finančná podpora zo strany zriaďovateľa. Administratívne obmedzenia

	<p>Evropský průvodce kompetencemi v oboru knihovnických a informačních služeb [3]</p> <p>InfoLib-edu ako nástroj na vytváranie vzdelávacích kurzov dištančnou formou.</p>	<p>Absencia akreditovaných vzdelávacích programov v SNK v Martine.</p> <p>Certifikát ECDL nie je zo strany zamestnávateľov dôsledne vyžadovaný.</p> <p>Kvalifikačná stagnácia pracovníkov knižníc – neexistujú podmienky pre ich ďalšie vzdelávanie.</p> <p>Nezáujem zo strany zamestnávateľov o rozvoj ľudských zdrojov.</p> <p>Nedostatočná znalosť cudzích jazykov.</p> <p>Absencia výmenných pobytov v rámci krajín EÚ.</p>	<p>kurzy</p> <p>Evropský průvodce kompetencemi v oboru knihovnických a informačních služeb [3]</p>	<p>a zásahy v personálnej oblasti zo strany zriaďovateľa.</p> <p>Absencia koncepcie celoživotného vzdelávania knihovníkov.</p> <p>Konzervatívny prístup k novým digitálnym technológiám.</p> <p>Nedostatočná počítačová gramotnosť.</p> <p>Nechuť k preverovaniu vedomostí.</p> <p>Vysoká pracovná vyťaženosť, málo priestoru na vzdelávanie, kumulácia funkcií.</p>
--	---	---	--	--

Potreba	Silné stránky	Slabé stránky	Príležitosti	Ohrozenia
Podpora	Dlhoročné	Nedostatok	Využitie	Absencia

<p>celoživotného vzdelávania a informačnej gramotnosti používateľov.</p> <p>Zaradiť informačné vzdelávanie do študijných plánov všetkých stupňov školského vzdelávania, osobitne presadzovať systematické informačné vzdelávanie študentov stredných a vysokých škôl.</p> <p>V súlade so Smernicou o činnosti školských knižníc podporovať aktivity školských knižníc smerujúce k informačnému vzdelávaniu.</p>	<p>skúsenosti s realizáciou informačnej prípravy detí a mládeže na základných školách – výsledok práce komisie pri MŠ SR.</p> <p>Existencia siete školských knižníc a ich dlhodobé skúsenosti v oblasti informačnej výchovy.</p> <p>Bezprostredný kontakt pracovníkov knižnice s používateľom.</p>	<p>schopných a kvalifikovaných knihovníkov – prednášateľov z vlastných radov.</p> <p>Potreba inovácie informačnej výchovy detí a mládeže v súvislosti s novými IT</p> <p>Nedostatočná vybavenosť verejných, školských knižníc IT.</p> <p>Absencia profesionálneho školského knihovníka.</p>	<p>dlhodobých skúseností knihovníkov v oblasti informačnej výchovy.</p> <p>Zavádzanie predmetu práca s informáciami do výuky na pedagogických fakultách.</p> <p>Projekt MŠ SR Otvorená škola a jeho realizácia.</p> <p>Reforma vzdelávania: „Naučme sa učiť – učíme sa pre život“.</p>	<p>Koncepcie informačnej výchovy (záväzného dokumentu MŠ).</p> <p>Podceňovanie postavenia knihovníka v akademickej knižnici.</p> <p>Absencia legislatívnych dokumentov.</p> <p>Nedoceňovanie významu knižníc v akademickom prostredí.</p> <p>Slabá podpora realizácie Smernice o činnosti školských knižníc z úrovne MŠ.</p>
---	--	---	--	--

Potreba	Silné stránky	Slabé stránky	Príležitosti	Ohrozenia
Podpora projektov všetkých typov knižníc,		Absencia systematického vyhľadávania	Možnosť získania finančných prostriedkov	Nedostatok grantových príležitostí.

najmä však verejných, vedeckých a akademických, ktoré sú zamerané na vzdelávacie aktivity pre odbornú a laickú verejnosť.	grantových príležitostí. Neúspešnosť projektov z dôvodu ich formálnej neúplnosti a nízkej kvality spracovania.	z mimorozpočtových zdrojov.	
---	---	-----------------------------	--

Potreba	Silné stránky	Slabé stránky	Príležitosti	Ohrozenia
Podpora vytvárania partnerstiev na realizáciu a rozvoj vzdelávania.	Personálny outsourcing. Bohaté skúsenosti s vytváraním neformálnych konzorcií so spoločným cieľom v rovnakom type knižníc.	Nízka úroveň spolupráce v rámci rôznych typov knižníc.	Spolupráca s inými vzdelávacími ustanovizňami, záujmovými vzdelávacími školskými zariadeniami, klubmi, občianskymi združeniami, neziskovými vzdelávacími organizáciami, podnikmi, výskumnými ústavmi, osvetovými centrami.	Nedostatočná legislatívna podpora.

Záver

TUR slovenského knihovníctva treba chápať ako cielený, dlhodobý (priebežný), komplexný a synergický proces smerujúci k takému modelu fungovania knihovnickej komunity, ktorý umožní efektívne zhromažďovanie, ochranu a sprístupňovanie kultúrneho dedičstva súčasnej i budúcim generáciám.

Trvalá udržateľnosť by sa mala stať jednou z hlavných priorít a jedným z hlavných princípov rozvoja knižníc na Slovensku.

Staňme sa nositeľmi konceptu trvalo udržateľného rozvoja. Budujme na dosiahnutých úspechoch, kritické slová, nech v nás nevyvolávajú zatrpknutosť a skepsu. Práve naopak - nech motivujú jednotlivcov, knižnice a celú našu komunitu ku konaniu, ktoré podporí myšlienku TUR knižničných a informačných služieb.

Trvalo udržateľný rozvoj je vecou každého občana a celej spoločnosti. Je výzvou pre Slovensko. Je teda výzvou aj pre slovenské knihovníctvo...

Zdroje

1. Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja. Dostupné na:
<http://www.tur.gov.sk/data/files/950.pdf>.
2. Akčný plán trvalo udržateľného rozvoja v SR na roky 2005 – 2010. Dostupné na:
<http://www.tur.vlada.gov.sk/index.php?ID=748>
3. Evropský průvodce kompetencemi v oboru knihovnických a informačních služeb. Část 1. Kompetence a schopnosti. Část 2. Úroveň kvalifikace. Praha : Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, 2006. 91 s. Aktuality SKIP, sv. 23. ISBN 80-85851-17-2.